

struktura zde zůstávala stejná včetně pražského památkového ústavu, dříve „střediska“ podřízeného magistrátu. Proti dění kolem Špačkova domu se tehdy silně angažovala tehdejší ředitelka pražského ústavu, doktorka Věra Müllerová. Ona se velmi zajímala o soudobou architekturu a rozlítlo ji nejen to, že zde bylo oslyšeno odborné vyjádření památkové péče, ale možná ještě víc to, že jí v historickém centru vznikla tak hloupá stavba. Svůj názor řekla i veřejně, myslím, že v *Lidových novinách* to pořádně osolila, načež ji tehdejší primátor Milan Kondr odvolal z funkce. Dnes *nihil novi sub sole*, ale tehdy to bylo neslýchané. Primátor to navíc udělal odpudivým způsobem.

Tímhle zásahem v Praze nastavil podmínky, se kterými bojujeme dodnes. To neštěstí, že developéři mají poslušný magistrát a ten má poslušné odborné pracoviště památkové péče, se tedy, pokud jde o pražský ústav, nakonec díky bohu rozbilo, což je velká výhoda současnosti. Celková pokrivenost, která nastala při událostech kolem Špačkova domu, však nezmizela. Odborná vyjádření pražských památkářů se se dnes mnohdy nerespektují a místo nich rozhodují nejasné, patrně často soukromé zájmy podporované a odsouhlasené magistrátním památkovým odborem.

Pro mě to tedy byl rok 1993 a odstřel Špačkova domu, kdy jsem si uvědomil, že tu socialistickou Skyllu najednou nahrazuje kapitalistická Charybdis. Dodneška jsem přesvědčen, že ti Francouzi byli až příliš pesimističtí a že nakonec takový zmar, jaký předpovídali, nenastal. Ale čím dál víc se také ptám, čím to je, že historická Praha ještě přežívá, byť s odřeným hřbetem. Vždyť je to svým způsobem zázrak, který by se asi ne všude mohl podařit.

Rozhovor vedli

Mgr. Jakub BACHTÍK
Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i.
bachtik@udu.cas.cz

Ing. arch. Vít JESENSKÝ, Ph.D.
NPÚ, ÚOP středních Čech
jesensky.vit@npu.cz

Vzpomínka na Jukku Jokilehta

Před koncem roku 2023 ztratila mezinárodní památková péče jednu z nejvýznamnějších a nejprínosnějších osobností. V 85 letech zemřel teoretik, pedagog, organizátor a diplomat, profesor doktor Jukka Jokilehto (1938–2023).

Původně se Jukka Jokilehto po studiu architektury a urbanismu na helsinské polytechnice věnoval v rodném Finsku projektování a také vysokoškolské výuce. Zlom pro něj znamenal nástup do římského ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) v roce 1971, v němž působil nejdříve jako student a poté jako pedagog a organizátor. Postupně se stal duší, pevným pilířem a hlavně koncepčním hybatelem této instituce. Přestěhoval se do Říma a v uvedeném mezinárodním centru si vybudoval zázemí i pro rozsáhlou práci pro UNESCO, ICOMOS a obecně v mezinárodní organizaci památkové péče.

Jokilehtovo technické vzdělání kombinované s kulturním rozhledem a uměleckými vlohami (malba, hra na housle...) jej záhy přivedly k humanitním a společenským studiím a výzkumu. Jeho komunikativní povaha podpořená multilingvními dovednostmi zároveň podporovala jeho koncepčně metodologické zaměření. To vše byly kompetence, které Jukku Jokilehta plně kvalifikovaly pro úspěšnou práci v základních vzájemně se prolínajících a doplňujících oblastech jeho působení.

Byla to především činnost vědecká. Ta pod vlivem filozoficko-teoreticky laděných historiků umění (Brandi, Philippot) od počátku směřovala ke kulturologickému východisku památkové péče. Vedle definování výjimečné světové hodnoty památek UNESCO se Jokilehtovým klíčovým celoživotním tématem stala problematika autenticity a také její role v procesu památkářského hodnocení a zasahování. Stal se důležitým spoluautorem konference UNESCO, ICOMOS a ICCROM v Naře roku 1994 a z ní vzniklého Dokumentu o autenticitě, ale také jejich přípravných a následných interpretačních setkání (Bergen 1994, Český Krumlov 1995 apod.). Už na počátku roku 1995, kdy koncept autenticity rezonoval v mezinárodním teoretickém diskursu spíše v rozpačitých pochybnostech, formuloval Jukka Jokilehto v podružném článku interpretační definici, která podle mne ani dnes dostatečně nepronikla do vědomí mnohých domácích památkářů: „*Autenticita by neměla být chápána jako památková hodnota; spíše naše schopnost porozumět těmto hodnotám závisí na tom, do jaké míry jsou příslušné infor-*

1

Obr. 1. Jukka Jokilehto (1938–2023). © UNESCO. Dostupné z: whc.unesco.org/en/documents/204523, vyhledáno 8. 12. 2023.

*mační zdroje shledány jako platné, a tedy autentické... autenticitu v památkové péči lze definovat jako míru pravdivosti vnitřní jednoty tvůrčího procesu a fyzické realizace díla a efektů jeho průchodu historickým časem.*¹ Ovšem patrně nejodkazovanější publikací Jukky Jokilehta je *A History of Architectural Conservation*.² Nejde však ani zdaleka o jeho jedinou studii z dějin památkové péče.³ Ve všech svých pracích pojímal autor dějiny oboru především jako vývoj názorů, nedílnou součást teorie, spíše než jako přehled historických skutků. Jokilehto nebyl ve svém teoretickém bádání reformním analytikem, ale v převaze syntetikem, který z dějinného souboru událostí, názorů a širokého oborového kontextu filozofie, sociologie, antropologie i politiky dokázal zobecnit a formulovat shrnující názor.

■ Poznámky

1 Jukka Jokilehto, Wiewpoint: The debate on authenticity, *ICCROM Newsletter*, 1995, s. 6, 7. Překlad Vít Jesenský.

2 Jukka Jokilehto, *A History of Architectural Conservation*, London 1994. V roce 2017 vyšlo druhé, doplněné vydání. Základem této přelomové publikace se autorovi stala jeho mimořádná doktorská práce obhájená na univerzitě v Yorku roku 1986.

3 Jukka Jokilehto, *ICCROM and the Conservation of Cultural Heritage*, Rome 2009. Tato kniha mimo jiné velmi výstižně popisuje i dobový kontext existence ICCROM a může být dobrou učebnicí institucionálně politického vývoje mezinárodní památkové péče ve druhé polovině 20. století. Autor rovněž zpracoval studie shrnující vývoj definování kulturního dědictví, vznik a souvislosti památkových chart atd.

Zřejmě nejkonkrétněji byla vnímána pedagogická práce Jukky Jokilehta. Jím utvářený postgraduální kurs architektonické památkové péče (ARC) se stal pro ICCROM, od roku 1971 řízený Paulem Philippotem, profilujícím. Vlastně až s tímto studijním programem začalo centrum naplňovat své vzdělávací poslání po předchozí zakládající etapě, kdy od roku 1958 pod ředitelem Haroldem Plenderleithem sloužilo spíše jako konzultační a expertizní centrála a materiálově technologická laboratoř. Kurikulum kursu bylo sice stavěno na tradičním materiálově technologickém základu, ale postupně se měnilo pod vlivem dynamického vývoje společenského paradigmatu a potažmo památkové péče ve prospěch metodologické diskuse. Vyvrcholilo to logicky v Jokilehtem založeném programu Integrované územní a urbanistické památkové péče (ITUC), kde se pozornost stále více zaměřovala na studium hodnotového managementu a komunikace se širší veřejností. Jokilehto měl také podstatný podíl na organizaci pozdějších dalších specializovaných kursů ICCROM, např. pro péči o moderní architekturu, restaurování kamene, dřeva atd.

Jukka Jokilehto se stal v centru i mimo ně přednášejícím a klíčovým odborníkem na problematiku dějin a teorie péče o kulturní dědictví. Jeho velice komplexní znalosti, přehled v mnoha souvisejících oborech, ale zvláště jeho pozitivní přístup, ochota, otevřenost a pochopení pro zájmy studentů z něj dělaly oblíbeného a vyhledávaného konzultanta. Kromě jiného byl v oboru patrně jediným, kdo si uvědomoval důležitost pedagogických dovedností a potřebu rad andragogů pro výuku v ICCROM. Není proto divu, že se Jokilehto posléze stal častým poradcem při zakládání památkářských studií i lektorem a externím přednášejícím na mnoha z nich. Byl však přesvědčen, že vzdělávání v památkové péči je třeba uchopit systematicky a komplexně. Zpracoval proto prvotní *World Heritage Training Strategy for Cultural Heritage*, která po směrnici z Colomba⁴ stála na počátku koncepčního pojetí dané problematiky v následujících pracích vlastních i ostatních badatelů.

Neméně důležitý přínos znamenal Jokilehtův koncepčně organizační podíl v mezinárodních institucích, jejich diskusích, dokumentech, chartách i směrnících, zvláště těch týkajících se památkového urbanismu, krajiny a vzdělávání. Uplatnil se zde svou schopností definovat problém, pluralitně vyjednávat o jeho vnímání různými představiteli a formulovat přístupy k řešení. Stěžejním polem působnosti se mu stal jednak program ochrany světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, u kterého působil

od počátku jako hlavní reprezentant ICCROM,⁵ a také ICOMOS. Pracoval v něm v několika výborech, přičemž nejbližší mu samozřejmě byly výbor pro vzdělávání⁶ a filozofii a teorii.⁷ A právě při práci v těchto výborech prokázal Jokilehto svou skromnost i zkušenost s efektivním zapojením se tam, kde byly problémy nejpálčivější a zároveň byla naděje na uplatnění jeho pomoci.

V neposlední řadě se Jukka Jokilehto prosazoval jako empatický a platný památkový diplomat. Ať už byl vyslancem ICCROM, ICOMOS či UNESCO v severní Africe, Asii, zvláště v Číně, nebo v arabských státech, vždy dokázal s úctou ke kulturním specifikům místa navazovat kontakty, získávat nové pohledy a zprostředkovávat zkušenosti i pomoc.

Snad i proto Jukka Jokilehto nikdy neustrnul ve svých názorech a pokaždé byl připraven reflektovat a aplikovat nové poznatky i metody, ať už z digitálního a mediálního světa, mimoevropského diskursu nebo ekologické sféry. Tento malý velký muž a doyen svého oboru, pracovitý a neokázalý, byl vzdálen pozici mezinárodní funkcionářské či akademické celebrity, jakkoliv byl nositelem mnoha ocenění a cen a přednášel na několika univerzitách. A přece je na celém světě přes tisícovku jeho studentů z ICCROM a možná stovky památkářů, vědců, vyučujících i politiků péče o kulturní dědictví, pro které byl více než půlstoletí respektovaným mentorem. Počítám se k nim,⁸ cítím se mu zavázán, a proto si na tomto místě dovoluji několik trochu osobních profesních vzpomínek:

Jako absolvent ARC kursu v roce 1992 jsem se po 3 letech vrátil do ICCROM na konzultace svého projektu *Dokumentování a dokumentace nemovitých památek v České republice a Evropě* podporovaného Research Support Scheme CEU. Pokoušel jsem se v prvé řadě vymezit tehdy dosud nesystematizovanou formu operativního dokumentování, kterou jsem Jukkovi Jokilehtovi formuloval jako *permanent heritage recording in the field*. Vyslechl mě a zdánlivě jen nevině komentoval, že lepší by bylo mluvit o *continuous heritage recording*. Až mnohem později jsem si uvědomil význam toho rozdílného slova. Klíčovým fenoménem v památkářské činnosti totiž není permanence, ale kontinuita.

Když jsem s odstupem další řady roků, ale s nemensmi těžkostmi sestavoval v roce 2017 monotematické číslo *Zpráv památkové péče* týkající se teorie a dějin památkové péče, požádal jsem také Jukku Jokilehta o odpověď na malou anketu. Mimo jiné tehdy napsal: „Vzhledem k tomu, že není k dispozici jeden uznávaný doktrinární text, existuje teorie památkové péče pouze v myslích lidí... Proto je nanejvýš důležité

vyvíjet a zavádět strategie rozvoje lidských a institucionálních zdrojů, které budou určeny relevantním subjektům, a dále aktualizovat právní a administrativní rámec v souladu s mezinárodně uznávanými zásadami.“⁹ Jokilehto zde dospívá k zásadnímu paradigmatickému posunu v péči o památku, kde hlavním úkolem je *capacity building* – rozvíjení lidského potenciálu.

Naposledy jsem se na Jukku Jokilehta obrátil s posouzením své hypotézy, že většina teoretických i metodologických postulátů o památkové péči (mezinárodní dokumenty, studie, prezentace...) činí závěry bez adekvátní, zvláště empirické analýzy reálné oborové praxe. Jako vždy mne můj učitel nenechal bez odpovědi: „Ve skutečnosti, považujeme-li teorii PP za vyvíjející se koncept založený na debatách, které pokračují v průběhu času, jsou to právě výsledky těchto debat, které teorii prezentují. To by znamenalo, že mezinárodní charty a doporučení a možná i zprávy o konferencích se stanou jediným referenčním dokumentem. Teorie však představuje celou sumu těchto odkazů. Pak záleží na kritické schopnosti každého čtenáře ji správně interpretovat a rozlišovat individuální názory od témat, která jsou relevantní pro pochopení teorie. Ve skutečnosti se mi zdá, že teorie památkové péče je nehmotným kulturním dědictvím

■ Poznámky

4 Guidelines for Education and training in the conservation of Monuments, Ensembles and Sites, ICOMOS, Colombo 1993.

5 Jukka Jokilehto je společně s Bernardem M. Fiedenem autorem prvního *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites* z roku 1993. Ve své kariéře se pak podílel na zpracování management plánů pro řadu památek UNESCO.

6 International Scientific Committee of ICOMOS on Education and Training CIF (prezident 1992–2001).

7 International Committee on Theory and Philosophy of Conservation and Restoration (TheoPhilos) ICOMOS.

8 Vít Jesenský, Zkušenosti ze 3 památkářských kursů ICCROM a přínos mezinárodního vzdělávání v památkové péči, dostupné z: https://www.academia.edu/8481276/Zku%C5%A1enosti_ze_3_pam%C3%A1tk%C3%A1r%C5%99sk%C3%BDch_kurs%C5%AF_ICROM_a_p%C5%99%C3%ADnos_mezin%C3%A1rodn%C3%ADho_vzd%C4%9BI%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD_v_pam%C3%A1tkov%C3%A9_p%C3%A9%C4%8Di?source=swp_share, vyhledáno 8. 1. 2024.

9 Mezinárodní anketa k aktuálním úkolům teorie památkové péče, *Zprávy památkové péče* LXXVII, 2017, č. 6, s. 700.

moderní doby v neustálém vývoji.⁴⁰ Pan doktor Jokilehto sice uznal mou tezi, ale upozornil, že souhrn odborných názorů nemůže být jednoduše ignorován. Poukázal mi tak na další klíčový faktor a východisko památkové péče: zkušenost a její kolektivní formu.

Respekt a vděčnost k aktivitám a přínosu Jukky Jokilehta pro péči o památky byly již dříve manifestovány ve shrnujících a hodnotících rozpravách i publikacích.⁴¹ Odkazem velkého díla, které nám Jukka Jokilehto zanechal, je, že péče o památky neprobíhá jen na konkrétních stavbách v terénu, ale mnohem více v lidech, kteří s těmito artefakty žijí, znají je a potřebují, a proto se o ně starají a tím z nich vytvářejí kulturní dědictví.

Článek vznikl v rámci výzkumné oblasti II. Dějiny památkové péče v českých zemích financované z institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace (IP DKRVO) poskytnuté NPÚ Ministerstvem kultury ČR.

Ing. arch. Vít JESENSKÝ, Ph.D.
NPÚ, ÚOP středních Čech
jesensky.vit@npu.cz

■ Poznámky

10 Šlo o e-mailovou diskusi nad mým referátem „How do we know the state of heritage conservation. On the issues of analysis and self-reflection of conservation field“, předneseným na mezinárodní konferenci ACHS v roce 2020. Překlad Vít Jesenský. Dostupné z: https://www.academia.edu/44790391/How_do_we_know_the_state_of_heritage_conservation_On_the_issues_of_analysis_and_self-reflection_of_conservation_field_prezentace_na_konferenci_ACHS_2020, vyhledáno 8. 1. 2024.

11 Velice inspirativní je sborník Nicholas Stanley-Price, Joseph King (edd.), *Conserving the Authentic: Essays in honour of Jukka Jokilehto*, Rome 2009, kde je rovněž zpracován soupis Jokilehtových publikací. Autorovi bylo také věnováno monotematické číslo časopisu *Conservaciones* (2/2016) editované Valerií Magar. Zkušenostem se světovým kulturním a přírodním dědictvím UNESCO se věnuje rozhovor s Dr. Jokilehtem z r. 2010: <https://whc.unesco.org/en/oralarchives/jukka-jokilehto/>, vyhledáno 8. 1. 2024.

Nový stavební zákon a památková péče zcela nově?¹

Úvodem

Před dvěma lety byl na stránkách Zpráv památkové péče zveřejněn článek Nový stavební zákon a památková péče.² Už v době jeho finalizace bylo zřejmé, že zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon dozná relativně významných změn. Přinesl je zejména zákon č. 152/2023 Sb. a dotkly se převážné části materie stavebního práva, což sice činí z předchozího článku zajímavý popis nikdy neúčinné úpravy, ale zároveň jde o článek, který by mohl budoucí aplikační praxi zmást. Nový stavební zákon zavádí řadu významných změn, přičemž mnohé se velmi podstatně dotýkají i státní památkové péče. Tento článek, který nyní předkládáme, je postaven z nemalé části na stejném půdorysu jako předchozí článek a opět má ambici umožnit čtenáři vhled do stavebního práva ve vazbě na státní památkovou péči. Cílem je vysvětlit alespoň ty nejvýznamnější změny, které nový stavební zákon přinese jak pro orgány veřejné správy, tak i pro vlastníky kulturních památek a nemovitostí v památkově chráněných územích, a vůbec pro nejširší veřejnost. Výklad je zaměřen na zájmy památkové péče. Ostatně velké zemětřesení v úpravě stavebního práva zaznamenalo i sousední Slovensko, kde ještě při vydání předchozího článku platil v mnoha ohledech pozměněný, ale v základu společný, federativní stavební zákon z roku 1976.³ Máme tak relativně výjimečnou příležitost souběžně sledovat zásadní změny stavebního práva nejen u nás, ale i v jazykově nejpodobnějším zahraničí a porovnávat přístupy v řešení obdobných otázek.⁴

Pro právní předpisy jsou použity následující zkratky:

- PamZ – zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění zákona č. 284/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím stavebního zákona, a zákona č. 152/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon, ve znění zákona č. 195/2022 Sb., a některé další související zákony
- SpŘ – zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
- NSTavZ – zákon č. 283/2021 Sb., stavební zákon, ve znění zákona č. 195/2022 Sb., 152/2023 Sb. a 465/2023 Sb.
- StavZ – zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)

- KontrolŘ – zákon č. 255/2012 Sb., kontrolní řád
- ÚArchí – Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy (publikována pod č. 73/2000 Sb.)

■ Poznámky

1 Tento článek začal vznikat v červenci 2023 a jeho první verze byla dokončena v říjnu 2023. Hned počátkem listopadu téhož roku v rámci projednávání sněmovního tisku č. 410 bylo schváleno množství pozměňovacích návrhů, z nichž část opětovně novelizovala nový stavební zákon, viz Sněmovní tisk 410. Novela z. o urychlení výstavby dopravní infrastruktury – EU, *Digitální repozitář PS PČR*, <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=9&T=410>, vyhledáno dne 19. 11. 2023. Proto také následně do nadpisu přibyl otazník. Je sporné, kdy a zda vůbec nastane chvíle, ve které se úprava nového stavebního práva stabilizuje natolik, aby k této normě mohla začít vznikat odborná literatura, která popíše nejen překonaný historický stav, ale bude moci představovat i oporu pro budoucí aplikační praxi.

2 Martin Zidek, Nový stavební zákon a památková péče, *Zprávy památkové péče* 82, 2022, č. 3, s. 421–446.

3 Spíše pro informaci je třeba připomenout, že stávající StavZ nahradil v České republice zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Zákon č. 50/1976 Sb. platil v určitých částech na Slovensku ještě do 30. 3. 2024. I na Slovensku byl v nedávné době tento federativní zákon zrušen a nahrazen zákonem č. 200/2022 Z. z., o územním plánování a zákonem č. 201/2022 Z. z., o výstavbě. Bez zajímavosti není ani skutečnost, že i tyto zákony byly ještě před plným nabytím účinnosti k 1. 4. 2024 novelizovány, a lze tak konstatovat, že v tom z hlediska nejistot ohledně nové úpravy stavebního práva nejsme sami. Těmito novelami dosud v případě zákona č. 200/2022 Z. z. byly zákony č. 69/2023 Z. z., 195/2023 Z. z., 205/2023 Z. z., 272/2023 Z. z. a v případě zákona č. 201/2022 Z. z. to byly zákony č. 205/2023 Z. z. a 272/2023 Z. z. *Zákony pre ľudí.sk*, <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1976-50>, vyhledáno dne 29. 12. 2023.

4 V oblasti památkové péče jde co do formy o řešení v mnoha ohledech obdobná. Zákon č. 205/2023 Z. z. předpokládá, že § 32 odst. 12 zákona č. 49/2002 Z. z., o ochrane pamiatkového fondu nově zní: „Ak je obnova alebo úprava nehnuteľností predmetom konania v územnom plánovaní alebo konania vo výstavbe, rozhodnutie krajského pamiatkového úradu sa nevyžaduje, krajský pamiatkový úrad vydáva záväzné stanovisko a je v takomto konaní dotknutým orgánom. Stavebný úrad si vyžiada stanovisko krajského pamiatkového úradu, aj ak ide o činnosti, ktoré podliehajú len ohláseniu stavebnému úradu.“ *Zákony pre ľudí.sk*, <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1976-50>, vyhledáno dne 11. 8. 2023.